

ואמר רב כהנא משום רבי עקיבא: הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו, שבעצתו לך הוא מתכוין להנאתו.

אמר רב יהודה אמר רב: המשיא את בתו לזקן, והמשיא אשה לבנו קטן, והמחזיר אבידה לנכרי — עליו הכתוב אומר [דברים כט] "למען ספות הרוה את הצמאה, לא יאבה ה' סלה לו".

המילה "ספות" משמעותה חיבור, והכתוב מדבר על חיבור שבע בדבר עם צמא לדבר, כמו זקן השבע מתשמיש וצעירה הצמאה לו, וכמו המחבר אשה גדולה הצמאה לתשמיש, עם קטן, שאינו ראוי לתשמיש, והרי הוא כאילו שבע הימנו.

וכן המחזיר אבידה לנכרי, על אף שאין מצוה להשיב לו אבידתו, הרי בכך שהוא מחבר ומשוה נכרי עם ישראל, הוא מראה שאין מצות השבת אבידה חשובה לו מפני מצות בוראו, אלא שעושה אותה לפי הבנתו.

ולפי זה, יש לבאר ש"הרווה", אלו עובדי כוכבים, המרגישים עצמם כשבעים ואינם צמאים ליוצרם, ואילו ה"צמאה" היא כנסת ישראל, הצמאה ותאיבה ליראת יוצרה, ולקיים מצותיו.⁽¹³⁾

מיתיבי לרב יהודה אמר רב, האומר שאין זה ראוי להשיא אשה לבנו קטן, מברייתא: דתניא, האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, שמביא לה תכשיטים נאים, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה,

תחל, מאי "אל תחלל"? — שמע מינה תרתי. שהמילה "תחלל" משמעותה היא שני חילולים.

ודנה הגמרא: ואביי ורבא, האי "אל תחלל את בתך להזנותה", מאי עבדי ליה?

אמר רבי מני: זה המשיא את בתו לזקן, שאינו רצוי לה, והוא גורם שתזנה תחתיו.

כדתניא: "אל תחלל את בתך להזנותה" —

רבי אליעזר אומר: זה המשיא את בתו לזקן.

רבי עקיבא אומר: זה המשהא בתו בוגרת, ולכן היא מזנה, מחמת שאין לה בעל.

אמר רב כהנא משום רבי עקיבא: אין לך עני בישראל [וכפי שיבואר לקמן], אלא "רשע ערום", והמשהא בתו בוגרת. —

ותמהה הגמרא: אטו, וכי המשהא בתו בוגרת, לאו "רשע ערום" הוא? והרי גם הוא נוהג בערמה את רשעותו, שאינו משיאה לאיש, וגורם להזנותה, לפי שהוא רוצה שהיא תעשה לו מלאכה ותשרתנו, ולא יצטרך לקנות לו שפחה.

עו-ב אמר אביי: אכן, הכי קאמר רב כהנא משום

רבי עקיבא: איזהו עני רשע ערום?⁽¹²⁾ — זה המשהא בתו בוגרת. והיינו, שמחמת עניותו הוא מרשיע ואינו משיא את בתו.

ומביאה עתה הגמרא אימרה נוספת שאמר רב כהנא משום רבי עקיבא:

13. לשון רש"י.

12. יש הרבה רשעים ערומים, אלא עני שהוא רשע ערום אין אלא זה בלבד. תוס'

"אותן", את שתיהן, וכך אמר הכתוב: באש ישרפו אותן ואת שתיהן. ומיד תבאר הגמרא את דבריו, כי ודאי אין שורפים את אשתו יחד עם חמותו, כי אשתו לא חטאה.

ומבאר הגמרא: מאי בינייהו? באיזו נפקא מינה להלכה, נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל?

אמר אביי: לא נחלקו בהלכה, אלא רק משמעות דורשים, כיצד יש לדרוש את האיסור של אם חמותו, איכא בינייהו.

רבי ישמעאל סבר: "אתו ואתהן" — אותו ואת אחת מהן, שכן בלשון יוני קורין לאחת "הינא". וכונת הכתוב היא לחמותו בלבד, ואילו דין השריפה של אם חמותו — מדרשא של גזירה שוה זמה זמה אתיא, וכמו ששינונו לעיל מנין לעשות למעלה כלמטה.

רבי עקיבא סבר, "אתו ואתהן" — אותו ואת שתיהן, כלומר, אם בא על שתי נשים אסורות מחמת אשה ואמה, כגון, אם לאחר שנשא את אשתו הוא בא על חמותו ועל אם חמותו.

ולדבריו, אם חמותו, הכא כתיבא. והיינו, אם חמותו מפורשת היא כאן, בתורה, ואין צורך ללומדה בגזירה שוה.

ואילו רבא אמר, לדברי הכל לא נאמרה אם חמותו בתורה במפורש בתורה, ומחלוקתם היא בהלכה למעשה, ולא במשמעות הדרשה, אלא איסור ועונש של חמותו לאחר מיתה של אשתו, איכא בינייהו.

והמשיאן כמורך לפירקן, בהיותם עדיין קטנים (14) — עליו הכתוב אומר [איוב ה] "וידעת כי שלום אהלך, ופקדת נוך, ולא תחטא!"

ומתוצת הגמרא: כמורך לפירקן, שאני. שבזמן המועט הזה אין חשש שתזונה אשתו.

תנו רבנן: האוהב את שכניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו, והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו — עליו הכתוב אומר [ישעיהו נח]: "הלא פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא בית. כי תראה ערום וכסיתו, ומבשרך לא תתעלם. אז תקרא, וה' יענה".

"ומבשרך אל תתעלם", זה הנושא בת אחותו ומקרב את קרוביו. וגם אהבת שכניו בכלל זה, כדברי הכתוב במשלי [כ] "טוב שכן קרוב מאח רחוק".

"הלא פרוס לרעב לחמך", כולל גם את המלוה סלע לעני בשעת דוחקו.

תנו רבנן: [ויקרא כ] "באש ישרפו אתו ואתהן" — אותו, ואת אחת מהן, דברי רבי ישמעאל.

משום שרבי ישמעאל סובר כי המילה "אתהן" משמעותה "את האחת מהן", ואין משמעותה "אותן", ולפיו אומר הכתוב כך: ואיש אשר יקח אשה [את אשתו. ואחר כך] יקח את אמה, באש ישרפו אותו ואת חמותו, אם אשתו.

רבי עקיבא אומר: "אתהן" משמעותו הוא

14. התוס' מקשים, הרי אין נישואין לקטן, אפילו לא מדרבנן. ומתמצים, שעל אף שאינה

ב. ועתה מבארת המשנה את הדין הקרוי "מצמצם":

היה ראש חבריו בתוך המים, או היה חבריו בתוך האש, וכבש עליו, תקף את ראשו בכח באופן שישאר ראשו לתוך המים, שלא יוכל להרים את ראשו מתוך המים, או תקף את חבריו שהיה בתוך האש שלא יוכל לצאת מן האש אלא ישאר לתוך האור, ואינו יכול לעלות משם, ומת — חייב.

ג. אבל אם דחפו לתוך המים, או לתוך האור, ויכול לעלות משם, ומת — פטור, כי היות ויכול לעלות משם, אין מעשה הדחיפה למים או לאש נחשב כמעשה הריגה.

ד. שיסה בו את הכלב, שיסה בו את הנחש — פטור, כיון שהשיסוי אינו נחשב להריגה בידים, אלא לגרמא בלבד.

ה. השיך בו את הנחש, שהביא את הנחש אל חבריו באופן שהגיעו שיני הנחש עד ידי חבריו, ואז השיכו הנחש, רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטריין, וכפי שיבואר בגמרא.

גמרא

אמר שמואל: מפני מה לא נאמרה "יד" בברזל כדרך שנאמר "יד" באבן? (15) לפי שהברזל ממות בכל שהוא. (16)

רבי ישמעאל סבר: חמותו לאחר מיתה — בשרפה, כמו בחיי אשתו, וכך אמר הכתוב: אותו ירפו, ו"אתהן", את אחת מהן. והיינו, אפילו לא נשארה אלא אחת מהן, לפי שמתה אשתו ונשארה חמותו, עדיין ממשיך איסור חמותו ועונשה כמו בחיי אשתו.

ורבי עקיבא סבר: לאחר מיתת אשתו, אין היא אסורה באיסור חמור כדין חמותו, ואין חיוב מיתה עליה, אלא רק עבירת איסורא בעלמא, של "ארור שוכב עם חותנתו", היא. כי לפיו משמעות הכתוב "אתהן", היא שתיהן, ואמר הכתוב: כל עוד שתיהן קיימות, יש איסור חותנתו החמור שדינו בסקילה. ולא לאחר שנשארה רק אחת מהן, שנשארה רק חמותו לאחר מיתת אשתו.

מתניתין

ואלו הנהרגין במיתת סייף —

א. הרוצח.

ב. ואנשי עיר הנדחת, שהודחו רוב יושבי העיר לעבוד עבודה זרה.

ועתה מבארת המשנה את דיני רוצח:

א. רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל, והרגו.

בגודל האבן אם יש בה כדי להמית, וכגון שיש בה שיעור כמלוא אחיות היד.

16. רש"י ביאר, שהברזל יכול להמית בכל שהוא כגון בתוחב מחט ברזל לושט או בלבו, ואילו התוס' מקשים, שאם כן גם קוץ כל שהוא יכול להמית, ולכן הם מבארים שהברזל מזהם

נשואה לו לקטן כלל, ואינה צריכה חליצה כאשר מת הקטן, בכל זאת, אין בעילתו של הקטן נחשבת לבעילת זנות, כיון שעושה זאת בדרך נישואין.

15. בספר מדבר [פרק לה] נאמר בפרשת רוצח, "באבן יד", ולמדו מכאן חכמים שיש לשער

תניא נמי הכי, רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא, לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור.

ומוסיפה גמרא: והני מילי דברזיה מיברזו. שתוחבו לחוד הברזל בגוף הנרצח. אבל אם הכה בו בנרצח בארכו של כלי הברזל, ולא בחודו, אין הוא ממית בכל שהוא, ולכן אז צריך לשער אם יש בכוח הכאה שכזאת כדי להמית.

שנינו במשנה: **וכבש עליו לתוך המים** או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם, ומת, חייב. דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול להעלות משם, ומת, פטור.

ומבאר הגמרא: **רישא**, האומרת שאם כבשו בכח ואינו יכול לעלות משם חייב, **רבותא קא משמע לך**, וגם **סיפא**, האומרת שאם דחפו בידים ויכול לעלות משם פטור, **רבותא קא משמע לך**.

רישא רבותא קא משמע לך: אף על גב דלאו איהו דחפו, אלא נפל למים מעצמו, וכבש את ראשו שלא יוכל לצאת מהמים, כיוון דאין יכול לעלות משם, ומת — חייב.

סיפא רבותא קא משמע לך: אף על גב דדחפו, כיון דיכול לעלות משם, ומת — פטור. (17)

ועתה דנה הגמרא ביסוד הדין של "מצמצם", מהו מקורו, ובאיזה אופנים הוא נוהג.

"כבש", מנלן שחייב על מעשהו כדין רוצח בידים?

אמר שמואל: דאמר קרא [במדבר לה] "או כאיבה", לרבות את ה"מצמצם", שמצמצם את חברו במקומו, שלא יקום מהמים או מהאש, ומכח שהייתו במקום זה הוא מת.

החוא גברא דמצמצמא לחיותא דחבריה בשימשא, שצמצם את בהמת חברו בעמדה בשמש, שלא איפשר לה לעבור מן השמש לצל, ומתה שם מחום השמש.

רבינא מחייב לשלם את נזקיה, רב אחא בר רב פטור.

ומבאר הגמרא את מחלוקתם:

רבינא מחייב מכח קל וחומר: **ומה רוצח, שלא עשה בו שוגג כמזיד**, שהרי ההורג את חברו בשוגג פטור ממיתה וחייב רק גלות, ולא עשה בו **אונס כרצון**, בכל זאת חייב בו את המצמצם בעונש מיתה כדין רוצח, על אף שרק גרם את מותו ולא רצחו בידים.

נזקין, שעשה [שחייב] בהן הכתוב את האדם עו-א המזיק בידים אפילו שוגג כמזיד, ואונס כרצון — אינו דין שחייב בהן את המצמצם, על אף שהצמצום הוא רק גרמא, שאינו מזיק בידים.

ואילו **רב אחא בר רב פטור** את המצמצם מתשלום הנזק, כיון שלא הזיק בידים.

את הגוף וגורם למות האדם כתוצאה מהזיהום.

17. רש"י אומר שהפטור הוא מחמת שלא עשה הדוחף "שיעור מיתה", והיינו, שעל אף שמת

מחמת דחיפה זו, אין הדחיפה הזאת כשלעצמה מחייבת, כיון שהיא דחיפה שאינה מחייבת את המיתה, שהרי היה יכול לצאת מן המים.